

INTERJÚ KLAUDY KINGA PROFESSZOR ASSZONNYAL

FARKASNÉ PUKLUS MÁRTA

Amikor elkezdtünk gondolkodni arról, hogy mivel lephetnénk meg Klaudy Kinga Professzor Asszonyt születésnapján, felvetődött az ötlet, hogy jó lenne közölni egy vele folytatott beszélgetést a miskolci Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények születésnapján tisztelegő kötetében. Másodéves doktoranduszként hetente látogatom Tanárnő óráit Budapesten, ezért felajánlottam, hogy megkérdezem a fordítástudomány magyarországi megteremtőjét a miskolci emlékeiről. Professzor Asszony azonnal és szívesen vállalta a hangfelvétel elkészítését, és bár ő úgy tudja, hogy a miskolci honlapunkon fog „csak” megjelenni a beszélgetés leírt változata, remélem, örömet szerzünk azzal, hogy kötetben is megjelentetjük az alábbi sorokat. Ezzel szeretnénk megköszönni azt, hogy a fordítástudomány területén dolgozó oktatóknak, kutatóknak lehet egy olyan példaképünk, aki évek, évtizedek óta aktívan részt vállal a tudományterület népszerűsítésében. Miskolciként pedig örülünk és büszkék vagyunk arra, hogy a miskolci tanszékünket ő alapította.

(A hangfelvétel 2015. április 16-án, Budapesten készült.)

Elsősorban a miskolci emlékeiről szeretném kérdezni, mégis előljáróban mondana néhány gondolatot arról, hogy miért ezt a területet választotta, és hogyan indult a pályája?

Mint a nyelvszakos bölcsészek általában, én is nyelvoktatással és fordítással próbálkoztam az egyetem elvégzése után. Fordítottam a Gondolat Kiadónak, emlékszem, Herzen levelei volt az első megbízásom, és közben a TIT nyelviskolájában tanítottam idegen nyelvet, akkor orosz nyelvet. Közben pedig eljártam a TIT nyelviskola által rendezett modern nyelvészeti előadásokra. Ezek nagyon izgalmas előadások voltak, Szépe György, Hell György, Ferenczy Gyula, Fülei-Szántó Endre tartottak előadásokat a modern nyelvészeti irányzatokról. Erdei Gyula például a fordításelméletéről tartott előadást, amiről ott hallottam először. Aztán kezembe került egy könyv is erről a témáról, Revzin és Rozencvejg *Osznovi obszsevo i masinnovo perevoda* című könyve, amelyből megtudtam, hogy tényleg van ilyen, hogy fordításelmélet, és fordítás közben rájöttem, hogy engem jobban érdekel a fordítás nyelvészeti leírása, mint maga a fordítás. Elkezdtem figyelni magamat, hogyan fordítok, aztán elkezdtem elemezni mások fordításait, és egyre jobban érdekelt ennek a fordítási tevékenységnek a nyelvészeti megközelítése.

1971-ben a Közgazdasági Egyetem Nyelvi Intézetébe kerültem tudományos segédmunkatársnak, ott megismerkedtem Ferenczy Gyulával, akit 1973-ban megbíztak az ELTE akkor alakuló Fordító- és Tolmácsképző Csoportjának vezetésével. Tanárokat kerestek, és engem választott egyik tanárnak. 1973 őszén kezdődött a tanév, és ott a fordítást már tanítanom is kellett. Ehhez nagyon jó volt, hogy én akkor már több kötetet lefordítottam a Gondolat Kiadónak, és elméletileg is gondolkodtam a

fordításról, de most egy új feladattal találtam magam szemben: tanítani kellett a fordítást. Ez egészen új dolog volt. Magyarországon a fordítás oktatásának nem voltak előzményei, nem voltak tankönyvei, tehát mindent ki kellett találni. Gyakorlatilag a nulláról indultunk. Rengeteget vitatkoztunk arról, hogy lehet-e szabályszerűségeket találni a fordításban, lehet-e recepteket adni. Hogyan lehet segíteni a kezdő fordítónak, hogy jobb fordítók legyenek. Milyen szövegeket fordítsunk, hogyan javítsuk ezeket a szövegeket. Ennek az elméleti háttere is nagyon foglalkoztatott, és mivel nagyon sok nyelvészeti konferencián vettem részt, mindig azt kerestem, hogy a nyelvészetből mi az, amit a fordításban, a fordítás oktatásában fel lehet használni. Ferenczy Gyula javasolta nekem, hogy tartsak előadást a debreceni ruszisztikai konferencián *Fordítás és aktuális tagolás* címen. Akkor egy kicsit beledolgoztam magam az aktuális tagolás szakirodalmába, és kiderült, hogy az én hallgatóimnak – akik kezdő fordítók voltak – a hibáit nagyon jól meg lehet magyarázni az aktuális tagolás fogalmi apparátusával. Ez lett a kandidátusi disszertációm címe is, hogy *Fordítás és aktuális tagolás*. A téma-réma viszonyokat elemeztem a fordított szövegekben, és az eredetileg is magyarul fogalmazott szövegekben. Ezzel nagyon sok eltérést meg tudtam magyarázni, ami a fordított szövegeket jellemezte. Tehát így kerültem én bele a fordítástudományba, és mindjárt a fordításoktatásban ki is próbálhattam, hogy jó-e valamire ez a fordítástudomány, segít-e abban, hogy könnyebben tudjuk tanítani a fordítást.

Hogyan emlékszik vissza a miskolci kezdetekre Tanárnő, a miskolci tanszék megalapítására?

A Miskolci Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék megalapításának több előzménye volt. Gárdus János a Miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Nyelvi Intézetének akkori vezetője 1975-től kezdve minden második évben rendezett alkalmazott nyelvészeti konferenciákat a szaknyelv, a szaknyelvtan és a terminológia témakörében. Szerettem részt venni ezeken a konferenciákon, mert mindig volt helye a fordítástudományi előadásoknak, és nagyon jó szakmai kör jött össze. Szintén 1975-ben indult egy másik nyelvészeti konferenciasorozat is, a Papp Ferenc által minden évben rendezett ruszisztikai konferenciák sorozata. Ott ismerkedtem meg Dobos Csillával és Simigné Fenyő Saroltával, akik akkor a Miskolci Egyetem Nyelvi Intézetében dolgoztak, rendszeresen felléptek a ruszisztikai konferenciákon, és az ő előadásaira mindig odafigyeltem. Találkoztam velük Miskolcon is, Debrecenben is, és egyszer egy pécsi konferencia után, 1991-ben odajöttek hozzám a pályaudvaron, hogy ők terveznek egy Alkalmazott Nyelvészeti Tanszéket a Miskolci Egyetemen, és hogy lenne-e kedvem ennek a vezetését elvállalni. Aztán beszéltem Gárdus Jánossal is, ő is nagyon rábeszélte, és mivel én Budapesten csak fordításelméletet és fordítás-technikát tanítottam, hát gondoltam, hogy jó lenne magamat kipróbálni az alkalmazott nyelvészet szélesebb körében. Dobos Csillát és Simigné Fenyő Saroltát ismerem, tudtam, hogy kiváló kollégák, nagyon komolyan művelik a nyelvészetet, a

nyelvoktatást, tulajdonképpen kedvem volt velük dolgozni. Így aztán 1992-ben megalapítottuk az Alkalmazott Nyelvészeti Tanszéket, amelynek én lettem a tanszékvezetője.

Ez nagyon merész vállalkozás volt, annál is inkább, mivel az alkalmazott nyelvészet tág értelmezését képviseltük, tehát nem az idegen nyelv oktatásának nyelvészeti megalapozását tartottuk központi feladatnak, hanem egy olyan alkalmazott nyelvészet oktatását és művelését, amelybe a pszicholingvisztika, a szociolingvisztika, a terminológia és egyéb tudományok is beletartoznak. Akkor indult a hároméves nyelvtanárképzés a Miskolci Egyetemen, akkor jöttek létre a korábbi Idegennyelvi Lektorátusból a frissen alakult Bölcsészettudományi Intézet (később Kar) tanszékei: az Angol Nyelvészeti és Angol Irodalom Tanszék, valamint a Német Nyelvészeti és Német Irodalom Tanszék. Őket is kiszolgálta az Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék, de önálló kutatásokat is folytattunk. Itt lehetőségem nyílt alkalmazott nyelvészeti előadásokat tartani, tehát egy kicsit kitértem a horizontomat, míg a Fordító- és Tolmácsképzőben kizárólag fordításelmélettel és fordítástechnikával foglalkoztam. Tehát számomra egy szélesebb kitekintést jelentett a miskolci tanszéken való munka. Főállásban továbbra is az ELTE Fordító- és Tolmácsképző Központjában tanítottam, és másodállásban jártam le Miskolcra 1992-től kezdve.

Több tantárgyat is említett Tanárnő, volt-e esetleg kedvence ezek között, amelyre szívesen emlékezik vissza a miskolci időkből?

Természetesen a fordításelméleti előadásaimat Miskolcon is megtartottam, mindig változtattam is rajta, mindig megpróbáltam a helyi érdeklődésnek megfelelően alakítani. Fordítástechnikai szemináriumokat is tartottam, mikor a tanszék elkezdte a Fordítói Programokat szervezni. A *Bevezetés az alkalmazott nyelvészetbe* mindig a kedvencem maradt, mert minden évben sok újdonságot tudtam belevinni, és a hallgatókat rá tudtam venni a szakirodalom olvasására. Nagyon szerettem pszicholingvisztikai előadást tartani, mert a fordítástudományi előadásaimnak azelőtt is volt egy pszicholingvisztikai része, de így jobban elmélyedhettem a témában.

Említette Tanárnő Dobos Csilla és Simigné Fenyő Sarolta nevét. Akkoriban kikkel dolgozott még együtt Miskolcon?

Mindjárt az elején bekapcsolódott a csapatba Salánki Ágnes, tehát akkor az Alkalmazott Nyelvészeti Tanszéken hárman voltak: Simigné Fenyő Sarolta, Dobos Csilla és Salánki Ágnes. Bodnár Ildikó később csatlakozott hozzánk. Alig egy évvel a tanszék megalakulása után, 1993-ban arra vállalkoztunk, hogy megrendezzük a III. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferenciát, ami elég nagy vállalkozás volt, mivel akkor még a tanszéknek nem volt önálló szobája, nem volt önálló telefonja. Akkor még a számítógépes világnak is nagyon az elején voltunk. Már volt számítógép, de magát a konferenciakötetet még úgy állítottuk össze, hogy a konferencián előadók gépelt formában küldték el az előadásukat, és azt a gépelt formájú előadást próbáltuk kötetté, illetve két kötetté szerkeszteni, mert nagyon sok előadás volt. Tehát óriási

munka volt ennek a konferenciának a megszervezése. Ebben még Gárdus János szerencsére jelentős részt vállalt, és az ő szaknyelvi konferenciáira emlékezve tényleg több százan jöttek el. Ez a munka valóban összekovácsolta a tanszék tagjait, mert nagyon szorosan kellett együttműködnünk. A III. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia igazán sikeres volt, méltó folytatása annak a konferenciasorozatnak, amelyet Gárdus János korábban, a '70-es években elindított. 2005-ben újra vállaltuk ezt a feladatot, és megrendeztük a XV. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszust, ugyancsak ezzel a miskolci csapattal. Ez a kongresszus különösen emlékezetes maradt számomra, mert az esti fogadásra piros-fehér színekbe öltöztetett egyetemi aulában köszöntöttek miskolci kollégáim 60 éves születésnapom alkalmával. A felköszöntők mellett igazi meglepetésként egy születésnapi emlékkötetet is kaptam, melyet Dobos Csilla szerkesztett, és 40 pályatársam emlékezéseit, tanulmányait tartalmazta.

Mesélne Tanárnő egy kicsit a kék színű folyóiratról, a Modern Filológiai Közleményekről?

Igen, 1999-ben alapítottuk a *Modern Filológiai Közleményeket*, amikor megalakult a Modern Filológiai Intézet, amely az Angol Nyelvészeti és Angol Irodalom Tanszéket, a Német Nyelvészeti és Német Irodalom Tanszéket és az Alkalmazott Nyelvészeti Tanszéket egyesítette. Ennek az intézetnek is én lettem az igazgatója, és az első két dolgom az volt, hogy egy saját folyóiratot alapítsak, és a másik, hogy egy rendszeres konferenciasorozatot indítsak el. A *Modern Filológiai Közlemények* című folyóiratnak az volt a lényege, hogy a filológia tág felfogását képviseltük, tehát irodalomtudományi és nyelvtudományi cikkek egyaránt kerültek bele. Angol, német, francia nyelven és hát természetesen magyar nyelven lehetett benne publikálni. Közben csatlakozott Bodnár Ildikó a tanszékhez, és ő nagyon sokat segített nekem a *Modern Filológiai Közlemények* szerkesztésében, hiszen levelezni kellett a szerzőkkel, ki kellett adni a tanulmányokat lektorálásra. Azért tudtam ezt viszonylag könnyen szerkeszteni, mert 1999-ben egy másik folyóiratot is indítottam, egy piros borítójú folyóiratot, a *Fordítástudományt*, és mindkettő teljesen azonos elvek szerint készült, mindkettő lektorált, tudományos folyóirat, csak az egyik, a budapesti folyóiratom a fordítástudománnyal, ez a miskolci pedig az irodalomtudománnyal és a nyelvtudománnyal foglalkozott. Azért mondom, hogy foglalkozott, mert 1999-től 2006-ig *Modern Filológiai Közlemények* címmel jelent meg a folyóirat, és utána a tanszék alkalmazott nyelvészeti folyóirattá alakította át, hiszen úgy alakult a Modern Filológiai Intézet története, hogy az Alkalmazott Nyelvészeti Tanszéknek jobban megfelelt ez az irány, amelyet az új *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények* képviselt, mint a korábbi folyóirat félig irodalmi, félig nyelvészeti megközelítése.

Milyen miskolci emlékek élnek még Tanárnő emlékezetében? Mire gondol szívesen vissza a miskolci időkből?

Tulajdonképpen az egész miskolci időszakra szívesen gondolok vissza, mert a '90-es évek az építkezés éveit voltak: újonnan jött létre a bölcsészkar, új volt ez a tanszék,

tehát ugyanazt élhettem át, amit 1973-ban, amikor a Fordító- és Tolmacsképző Csoportot megalapítottuk, hogy mindent a nulláról kell kezdeni, és mindent ki kell találni. Ugyanez az élmény volt Miskolcon is, hogy mindent a nulláról kell kezdeni, hiszen addig a Nehézipari Műszaki Egyetem Nyelvi Intézete volt, akkor keletkezett a Bölcsészettudományi Kar, új kar, új tanszék, új kollégák, tehát egy felfelé ívelő szakaszban voltunk. Igyekeztünk minél többet publikálni, minél többet olvasni, könyvtárat építettünk, új könyveket vehettünk. A kolléganők mind megvédték a PhD-értekezésüket, én a nagydoktorimra készültem, sokat jártunk külföldre különböző támogatásokból. Elég sok nemzetközi konferencián vettünk részt, sok nemzetközi kapcsolatunk volt. Azok voltak az akkreditáció évei, amire nem mindenki emlékszik vissza szívesen. De annyiból jó volt, hogy a tanszéknek állandóan dokumentálnia kellett a tevékenységét, tehát mindenkinek gondosan kellett vezetnie a publikációs jegyzékét, mindenkinek kellett új típusú CV-t írni. Ez újdonság volt, régen mindenki narratív önéletrajzot írt, akkor jöttek be a tényszerű és lényegre törő címszavakból álló angol típusú önéletrajzok. Tehát akkor álltunk rá egy olyan rendszerre, amely általában az európai egyetemeken van szokásban minden tekintetben. Jó volt részt venni ebben az építkezésben. Örültem, hogy a Miskolci Egyetem 2006-ban *Bölcsészkar Emlékéremmel*, 2008-ban pedig *A Miskolci Egyetemért Érdeméremmel* ismerte el munkámat.

Ha lehet ilyen összehasonlítást tenni: mennyire volt más ez a miskolci műhely, mint a budapesti?

Itt mi Budapesten csak fordítással és tolmácsolással, annak az elméletével és gyakorlatával foglalkozunk. Miskolc ilyen tekintetben sokrétűbb munkát jelentett, mert az állandóan változó oktatási koncepciók állandóan új feladat elé állították a tanszéket. Mikor a hároméves nyelvtanárképzés megszűnt, elkezdődött az új bölcsész szakok akkreditációja. Először a négyéves alkalmazott nyelvészeti szakot kellett akkreditáltatni, ezt sikeresen meg is tettük, de alig tudott végezni néhány évfolyam, 2003-tól jött a Bologna-folyamat, akkor sajnos vége lett a négyéves alkalmazott nyelvészeti szaknak, és el kellett kezdeni az alkalmazott nyelvészeti mesterszakot megalapítani. Amikor az alkalmazott nyelvészeti mesterszakot elfogadták 2007-ben, akkor váltam meg a miskolci tanszéktől. 2006-ban még tanítottam, az volt az utolsó év, hogy lejártam. Egészségügyi problémák miatt hagytam abba a lejárását, mert már nem bírtam azt, hogy minden szerda reggel a hétórás vonattal lemegyek, és az este hétórás vonattal jövök haza. Akkor már ez nekem túl nagy megterhelést jelentett. De szerettem lejárni, mert minden szerdán történt valami, mindig olyan jó érzéssel ültem be az utolsó pillanatban a taxiba, hogy elérjem a hétórás vonatot, hogy ma is tettünk valamit az alkalmazott nyelvészet érdekében. Olyan jó volt a csapat is, jól dolgoztunk együtt, és itt mindenképpen ki kell emelnem Takács Zoltánné Beának, a tanszéki előadónak a fantasztikus kedvességét, ügyességét, szorgalmát. Vele is öröm volt együtt dolgozni. Minden szerdán örültek annak, hogy én lejövök, és én is örültem, hogy lent vagyok, és itt együtt dolgozunk. Távozásomat megkönnyítette az a

tudat, hogy miskolci kollégáim, Simigné Fenyő Sarolta, Dobos Csilla és Bodnár Ildikó továbbra is töretlen lelkesedéssel oktatnak és kutatnak, folytatják a folyóirat-szerkesztést, a miskolci konferenciák rendezését, a pályázatírást, az új szakok kidolgozását. És ez így is történt. Nem véletlen, hogy az 1992-ben alapított Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék folyamatosan tudott fejlődni, mindig meg tudott újulni, és az elmúlt több mint húsz évben sikeresen túlélte az oktatáspolitikai viharokat.

Igen, én magam is sokat hallottam ezekről az időkről, és valóban a kolléganők, Csilla és Bea is mindig szívesen emlékeznek vissza ezekre az időkre. Eddig a múlt-ról beszéltünk, most azt szeretném kérdezni, hogy Tanárnő, aki a fordítástudomány megalkotója itt Magyarországon, hogyan gondol ennek a tudománynak a jövőjére? Mi lehet a jövője Budapesten, és mi lehet vidéken? Mi az, amit esetleg mi magunkkal vihetnénk, és akár célul tűzhetnénk ki magunk elé?

Én mindig arra törekedtem és amellet érveltem, hogy a fordítástechnika legyen ugyanolyan tantárgy a nyelvszakos hallgatók képzésében, mint a lexika vagy a grammatika vagy a leíró nyelvtan vagy a szemantika, tehát ne csak a fordítókat tanítsuk fordításra, hanem minden nyelvszakos tanár képzésének szerves része legyen a fordítástechnika. Ez tulajdonképpen megvalósult, hiszen nemcsak MA, hanem már BA szinten is nagyon sok helyen folyik fordításoktatás. Nem is beszélve a rengeteg szakirányú továbbképzésről. Talán ötven felett van az országban folyó szakirányú fordítóképzések száma. Tehát azt mondhatom, hogy ezekben az évtizedekben, amelyeket én a pályán töltöttem, a fordítástechnika széles körben elterjedt tantárggyá vált.

A fordítástudománynak nagyon sokat segített az, hogy az ELTE-n 2003-ban megalapítottuk a Fordítástudományi Doktori Programot. 2003 óta 70 hallgató iratkozott be erre a doktori képzésre, 26-an védtek meg az értekezésüket. Ami azt jelenti, hogy már van 26 fordítástudományi doktori disszertáció, amely kimondottan fordítástudományi kérdésekkel foglalkozik. Tehát nem az irodalomtudomány, nem a nyelvtudomány, hanem a fordítástudomány területén született. Hamarosan, még ebben az évben, majdnem tíz védés várható, tehát most nagyon megsaporodott a fordítással tudományosan foglalkozó szakemberek száma. Van folyóiratunk, a *Fordítástudomány*, van rendszeres konferenciasorozatunk, tehát én úgy érzem, hogy nagyon jó úton haladunk afelé, hogy a fordítástudomány Magyarországon elismert tudományos területté váljon. Természetesen nagy részben a hallgatóktól függ, hogy a mostani hallgatók a jövőben a saját egyetemükön folytatják-e a fordítástudományi kutatásokat. Szegeden alakult egy fordítástudományi műhely, és tudom, hogy Miskolcon is mindenki tanítja és kutatja a fordítást. A mesterképzés mellett ez természetes is. A fordító és tolmács mesterképzésben oktató tanárok esetében fontos, hogy kutatási területük valamiképpen a fordításhoz, tolmácsoláshoz fűződjék. Tehát a fordító- és tolmácsképzés kiterjedése mindenképpen a fordítástudomány erősödésével jár. Én ebből a szempontból bizakodó vagyok, a fordítástudomány a jövőben egyre erősödő tudományterület lesz.

Ez egy nagyon jó zárszó, köszönöm szépen Tanárnőnek a beszélgetést.

Remélem, hogy ezeknek a gondolatoknak a jegyében mi, miskolci oktatók is hozzá tudunk járulni a tudományterület erősítéséhez. Professzor Asszony születésnapjára szeretnénk jó egészséget, sok örömet kívánni, és tudományos eredményei előtt tisztelegve szeretnénk a kötetben szereplő köszöntőkkel és tanulmányokkal köszönteni.

Farkasné Puklus Márta

